

Βιβλία

Μοχάμεντ Μπουγκάρ Σαρ

«Δεν υπάρχει απόλυτη μοναξιά
για έναν συγγραφέα»

Ο 33χρονος Σενεγαλέζος που τιμήθηκε
με το Βραβείο Goncourt το 2021 συζητεί
με «Το Βήμα», λίγο πριν από την επίσκεψή
του στην Ελλάδα, για την έμπνευση,
τη γλώσσα και την πίστη στη λογοτεχνία

σ. 4-5

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ: SERVALENDRE GARDIA

Μοχάμεντ Μπουγκάρ Σαρ

«Η πιστη στη λογοτεχνία είναι απλή και βαθιά»

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ: ΕΡΩΤΑΣ/ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΑΡΑΚΩΣΤΑΣ

Με αφορμή την **επίσκεψή του** στην **Ελλάδα**, ο 33χρονος **σενεγαλέζος συγγραφέας** που έχει τιμηθεί με το **Βραβείο Goncourt** μιλάει στο «Βήμα» για τις **δημιουργικές εμμονές του** και τις **δύο παραδόσεις** μέσα στις οποίες κινείται, την **αφρικανική** και την **ευρωπαϊκή**

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΣΤΟΝ ΓΡΗΓΟΡΗ ΜΠΕΚΟ

Παρίσι, 2018. Ο Ντιεγκάν Λατύρ Φέιγ, ένας νεαρός συγγραφέας από τη Σενεγάλη, βιώνει μια φοβερή αποκάλυψη όταν καταφέρνει εν τέλει να διαβάσει το δυσσεύρετο μυθιστόρημα *Ο λαβύρινθος του απάνθρωπου*, ένα βιβλίο που είχε εκδοθεί το 1938 και προσέλαβε κατόπιν (για μια σειρά από λόγους) μυθικές διαστάσεις. Ο δημιουργός του, ο μυστηριώδης Τ.Σ. Ελιμάν, είχε χαρακτηριστεί τότε ένα είδος «νέγρου Ρεμπό». Στο συγκεκριμένο κείμενο (το μοναδικό που έμελλε να δημοσιεύσει εκείνος) μπορεί να κυριαρχούσε η μορφή ενός αμοισταγούς βασιλιά αλλά η γραφή καθαυτή ήταν όμορφη, σαγηνευτική, σπάνιας ποιότητας. Ωσπου έφτασε η στιγμή που ξέσπασε ένα σκάνδαλο (περί λογοκλοπής) και τα ίχνη του Τ.Σ. Ελιμάν εξαφανίστηκαν, με αποτέλεσμα τόσο αυτός όσο και το έργο του να περιπέσουν στη λήθη. Λοιπόν, δεκαετίες αργότερα, γοητευμένος στα όρια μιας καλλιτεχνικής και υπαρξιακής εμμονής, ο Ντιεγκάν επιδίδεται σε μια αγωνιώδη έρευνα για τον Τ.Σ. Ελιμάν, σε μια πολυδιάστατη αναζήτηση η οποία μοιάζει με θρίλερ αλλά έχει στον πυρήνα της, τι άλλο, την ίδια τη λογοτεχνία. Αυτός είναι ο σύνθετος καμβάς του συναρπαστικού μυθιστορήματος *Η πιο μυστική μνήμη των ανθρώπων* (*La plus secrète mémoire des hommes*), με το οποίο ο **Μοχάμεντ Μπουγκάρ Σαρ** απέσπασε το Βραβείο Goncourt 2021. Πριν από μερικές μέρες, λίγο προτού επισκεφθεί την Ελλάδα, την Αθήνα και τη Θεσσαλονίκη (στο πλαίσιο της 19ης Διεθνούς Εκθεσης Βιβλίου), «Το Βήμα» τον εντόπισε στην πατρίδα του, τη Σενεγάλη, και είχε μια μακρά συνομιλία μαζί του.

Πέραν της αναγνώρισης προς το έργο και το πρόσωπό σας, το Βραβείο Goncourt αντανάκλωσε και κάτι ευρύτερο;

«Μετά την απονομή, σκεφτόμουν την οικογένειά μου, τους δασκάλους μου, τους φίλους μου. Και τη Σενεγάλη γενικότερα, ανακαλούσα ανθρώπους και εικόνες από την παιδική μου ηλικία εκεί. Κανείς δεν γίνεται συγγραφέας από μόνος του. Απόλυτη μοναξιά για έναν συγγραφέα δεν υπάρχει. Διότι πάντοτε γράφεις φέρνοντας μαζί σου κάποιους άλλους και κάτι άλλο, εκείνη την αόρατη ζωή που έχεις ήδη ζήσει, που σε έχει διαμορφώσει και δεν σταματά ποτέ να σε συνοδεύει. Δεν παραβλέπω τις όποιες εξωλογοτεχνικές παραμέτρους της βράβευσης αλλά, σε κάθε περίπτωση, την είδα ως μια συλλογική κατάκτηση. Για να είμαι ειλικρινής, ο κύριος λόγος για τον οποίο χάρηκα με το Goncourt ήταν επειδή είχα την τύχη να το μοιραστώ με όσους αγαπώ».

Μιας και το αναφέρατε, πώς ήταν τα παιδικά σας χρόνια εκεί, στη Σενεγάλη;

«Κοινότητα και ευτυχημένα, νομίζω. Δεν ήμουν μόνο το παιδί των γονιών μου, αλλά και των συγγενών μου, των γειτόνων μου, όλων των ανθρώπων που συνέθεταν τον μικρό μου περίγυρο. Ημουν όμως στενά περικυκλωμένος από γυναίκες, οι οποίες με λάτρευαν. Η μητέρα μου, η γιαγιά μου, οι θείες μου. Όταν μεγάλωνα η ατμόσφαιρα ήταν, πώς να το πω, αρκετά θηλυκή. Οι γυναίκες μου μετέδωσαν την επιθυμία για ιστορίες, και με έμαθαν κάτι σημαντικό, να τις ακούω καλά προτού αρχίσω να τις διηγούμαι. Κοντολογίς, οι προφορικές αφηγήσεις υπήρξαν κρίσιμες για μένα. Περνούσα πολύ χρόνο κυρίως με τη γιαγιά μου. Παίζαμε παρέα. Ενώ δηλαδή ό,τι όσα εξιστορούσε εκείνη, πραγματικά ή επινοημένα, είχαν γίνει τα παιχνίδια μου. Τα λογοτεχνικά βιβλία ακολούθησαν. Αφρικανικά, σενεγαλέζικα, γαλλικά. Μέχρι τα 15 μου, τα ανακάλυπτα παράλληλα».

Trivia
Γεννημένος το 1990, ο Μοχάμεντ Μπουγκάρ Σαρ έγινε ο πρώτος συγγραφέας από την Υποσαχάρια Αφρική που αποσπά το Βραβείο Goncourt, κατακτώντας την ύψιστη κορυφή της γαλλόφωνης πεζογραφίας.

ΜΟΧΑΜΕΤ ΜΠΟΥΓΚΑΡ ΣΑΡ
• **Η πιο μυστική μνήμη των ανθρώπων**

Μετάφραση Μίνα Πατεράκη-Γαρέφελ. Εκδόσεις Πατάκη, 2023, σελ. 560, τιμή 19,90 ευρώ

Στο βιβλίο σας προκρίνετε ένα απόσπασμα από το μυθιστόρημα «Οι άγριοι ντετέκτιβ» του Χιλιανού Ρομπέρτο Μπολάνιο. Τι ακριβώς συνέβη με αυτό;

«Όταν διάβασα τον Ρομπέρτο Μπολάνιο, αρχικά το “2666” και έπειτα τους “Άγριους ντετέκτιβ”, κυρίως αυτούς, ένιωσα σαν να με χτύπησε κεραυνός και, παράλληλα, μια ακαριαία οικειότητα με το όραμά του. Τότε δεν είχα ξεκινήσει ακόμη να γράφω το μυθιστόρημα, απλώς το επεξεργαζόμουν. Είπαχα τη μορφή του, κι εκείνος μου την υπέδειξε. Το πιο πολύτιμο πράγμα που μου χάρισε ο Μπολάνιο ήταν ένα είδος ελευθερίας και, πιο συγκεκριμένα, την ιδέα ότι το πάθος για τη λογοτεχνία μπορεί να μετατραπεί το

«Προσπάθησα να εμβαθύνω στις διεργασίες της εμμονής μου»

Στα τρία προηγούμενα μυθιστορήματά σας θίγεται διάφορα επίκαιρα ζητήματα, τον ισλαμικό εξτρεισμό, το προσφυγικό, τη μετανάστευση, την ομοφοβία στη χώρα σας. Το τέταρτο, «Η πιο μουσική μνήμη των ανθρώπων», δίνει την εντύπωση μιας ριζικής μετατόπισης. Είναι έτσι;

«Το μεγάλο θέμα του τέταρτου μυθιστορήματός υπήρχε και στα προηγούμενα, πιο κρυμμένο, επιφυλακτικό και ντροπαλό. Θα έλεγα, μάλιστα, ότι σε εκείνα τα επίκαιρα βιβλία προετοιμάστηκε κιόλας. Θέλησα, με την "Πιο μουσική μνήμη των ανθρώπων", να βρω το κουράγιο και τη γεννασιότητα να αντιμετωπίσω τη βασική μου εμμονή, που είναι η ίδια η λογοτεχνία. Στο δικό μου το μυαλό τουλάχιστον, η λογοτεχνία δεν είναι μόνο μια καλλιτεχνική εμμονή, είναι εκ των πραγμάτων μια πολιτική και κοινωνική εμμονή επίσης. Θέλησα να διερευνήσω τι σημαίνει σήμερα για τους ανθρώπους η λογοτεχνία και πόση αξία της αποδίδουμε μέσα στη ζωή μας. Επιπλέον, προσπάθησα να το κάνω αυτό με έναν τρόπο που θα υπονόμει τις κατηγοριοποιήσεις, τα κουτάκια. Προσπάθησα, λοιπόν, να διευρύνω ακόμη περισσότερο τον ορίζοντά μου ως προς τον κόσμο και, συγχρόνως, να εμβαθύνω στις εσώτερες διεργασίες της εμμονής μου».

είσο σε χαρακτήρα και ήρωα και πρωταγωνιστή ενός βιβλίου. Και γιατί όχι, σε κεντρικό θέμα ενός ολοκληρωμένου μυθιστορήματος, που όμως δεν θα είναι κάτι διδακτικό, δοκιμαστικό, ακαδημαϊκό, αλλά κάτι ζωηρό, διασκεδαστικό, αστείο, αναιδές, ειρωνικό, μελαγχολικό. Η φιλοδοξία μου δεν ήταν να φτιάξω μια αφρικανική εκδοχή των "Αγριών ντετέκτβ" αλλά να συνθέσω ένα στιβαρό και ειλικρινές μυθιστόρημα για το κόστος που έχει η λογοτεχνία, τι θυσιάζει κανείς για χάρη της. Άλλωστε, είχα κατά νου τον Γιάμπο Ουολογκέμ (1940-2017). Στην "Πιο μουσική μνήμη των ανθρώπων" επιχείρησα να δημιουργήσω έναν χώρο, στον οποίο το μικρό περπωμένο του συγγραφέα από το Μάλι θα συγχρωτιζόταν με τις δικές μου σκέψεις και αγωνίες σχετικά με τη λογοτεχνία».

Ναι, το μυθιστόρημά σας είναι αφιερωμένο στον Γιάμπο Ουολογκέμ, από αυτόν εμπνευστήκατε τον Τ.Σ. Ελιμάν. Τι ήταν αυτό που σας συγκίνησε στην περίπτωση του;

«Θαύμασα το μυθιστόρημά του "Le deoivoir de violence" (1968), το θεωρώ αριστούργημα. Μετά έμαθα κι εγώ για το σκάνδαλο περί λογοκλοπής που κυριολεκτικά τον συνέτριψε. Προφανώς και υπήρχε στην όλη υπόθεση ένας λανθάνων ρατσισμός, βία και αδικία. Προφανώς και αντλούμε, επίσης, ορισμένα χρήσιμα συμπεράσματα για τα κατ'ολοκλήρωμα και την κληρονομιά της μεταποικιακής εποχής με αφορμή το συγκεκριμένο γεγονός. Όμως εγώ, οφείλω να σας πω, στάθηκα πιο πολύ στη λογοτεχνική θλίψη που αποπνέει η περίπτωση του Ουολογκέμ. Η ανθρωπότητα έχασε ίσως έναν σπουδαίο συγγραφέα, κάποιον που ίσως θα έγραφε μερικά ακόμη εκπληκτικά βιβλία. Ο Ουολογκέμ επέλεξε να

μείνει σιωπηλός, αποσύρθηκε στη σιωπή μέχρι τέλους. Αυτό είναι λυπηρό και μαγικό συνάμα. Πιθανώς από αυτή τη μόχθη παραδοχή να πυροδοτήθηκε η "Πιο μουσική μνήμη των ανθρώπων". Καμιά φορά ονειρεύομαι τα μυθιστορήματα που δεν έγραψε ο Ουολογκέμ ή αυτά που μπορεί να έγραφε αλλά δεν τα διάβασε κανείς».

Σκέφτομαι τώρα τον Ντεγκάν, δηλαδή το δικό σας alter ego στο μυθιστόρημα. Αναρωτιέμαι αν αποδείχθηκε πιο απαιτητικός ήρωας από τον Τ.Σ. Ελιμάν...

«Νομίζω ότι ο Τ.Σ. Ελιμάν με παίδεψε περισσότερο. Διότι έπρεπε να δώσω το πορτρέτο του, χωρίς ωστόσο να τον δείξω. Είναι μια παρουσία και μια απουσία ταυτόχρονα, εμφανίζεται και εξαφανίζεται την ίδια στιγμή. Η διαχείριση του ήταν δύσκολη αλλά ενδιαφέρουσα. Κάθε χαρακτήρας που μιλάει για αυτόν μέσα στο βιβλίο, του προσθέτει μια διαφορετική προοπτική (ασχέτως αν κάθε χαρακτήρας δεν μιλάει παρά μόνο για τον εαυτό του). Ο Τ.Σ. Ελιμάν είναι φάντασμα και απαράμιλλος καθρέφτης για τους υπόλοιπους, και όλοι πασχίζουν να εξασφαλίσουν ένα κομμάτι αυτού του καθρέφτη. Με τον Ντεγκάν το διασκέδασα πιο πολύ, γελούσα συχνά όταν έγραφα το πρώτο κομμάτι του βιβλίου. Δεν είναι και τόσο αξιολύπητος, εύκολα μπορεί κανείς να τον αντιπαθήσει, έτσι όπως είναι, μπερδεμένος και βουτηγμένος στην επιτήδευση. Αλλάζει όμως κι αυτός μέχρι το τέλος του βιβλίου, μέσα από τα ταξίδια του στον χώρο και στον χρόνο με σκοπό να βρει τον Τ.Σ. Ελιμάν, αλλάζει μέσα από τη σχέση του με τους άλλους ανθρώπους. Υποψιάζομαι δε, κατά τα λοιπά, ότι κάθε νεαρός συγγραφέας ταυτίζεται πανεύκολα με τον Ντεγκάν, κι αυτό με κάνει να γελάω ξανά».

Θα ήθελα, στο σημείο αυτό, να μοιραστώ κι εγώ μαζί σας μια υποψία, σχετικά με το βιβλίο σας. Μήπως το γράψατε, πάνω απ' όλα, για να προτείνετε τη λογοτεχνία ως ένα είδος πίστης που έχει εκλείψει και το έχουμε ανάγκη;

«Σπεύδω να συμφωνήσω με τη λέξη που επιλέξατε. Η πίστη στη λογοτεχνία είναι όμορφη. Είναι μια πίστη όχι σε κάτι ιερό, θεϊκό, υπεράνθρωπο. Είναι μια πίστη απλή και βαθιά, σε κάτι ανθρώπινο και ουσιαστικό. Εγώ τουλάχιστον πιστεύω ότι η λογοτεχνία έχει πάντοτε κάτι να μας πει και ότι, πέραν της κοινωνίας, έχει και μια θέση στην καρδιά του καθενός. Στην ανθρώπινη καρδιά υπάρχει μια θέση μόνο για τη λογοτεχνία, την οποία τίποτε άλλο δεν μπορεί να τη γεμίσει παρά μόνο η ίδια η λογοτεχνία, είναι μια θέση απόλυτα δική της».

Στην ανθρώπινη καρδιά υπάρχει μια θέση μόνο για τη λογοτεχνία, την οποία τίποτε άλλο δεν μπορεί να τη γεμίσει παρά μόνο η ίδια η λογοτεχνία

Είμαι ένας σενεγαλέζος συγγραφέας που ζει στο Παρίσι και έχει βρει παρηγορητικό καταφύγιο στη λογοτεχνία

ΟΙ ΔΥΟ ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ

«Υπάρχει και χαρούμενη εξορία»

Ο Μοχάμεντ Μπουγκάρ Σαρ κινείται ανάμεσα σε δύο παραδόσεις, την αφρικανική και την ευρωπαϊκή. Αλλά γράφει στη γαλλική γλώσσα. «Ασφαλώς, η γλώσσα στην οποία δημιουργεί ένας συγγραφέας είναι το σπίτι του. Στην περίπτωση μου όμως το σπίτι αυτό δεν είναι πάντοτε ήρεμο και ειρηνικό, έχει και εντάσεις ενίοτε. Κύριο μέλημά μου είναι να διεξάγεται ένας ισορροπημένος διάλογος μεταξύ των γαλλικών και των γλωσσών που μιλάω στη Σενεγάλη, στα σουλόφ ή στα σερέφ. Προσηλώνομαι στον συγκεκριμένο διάλογο ακόμη κι όταν δεν είναι ομαλός, ξεφρεύγει και γίνεται σκληρός. Τα γαλλικά δεν είναι η μητρική μου γλώσσα, είναι η γλώσσα του εγκεφάλου μου που πρέπει να συνομιλήσει με τις άλλες που βγαίνουν από τα σωθικά και το στήθος μου, συνδεδεμένες καθώς είναι με την παιδική μου ηλικία και την ταυτότητά μου. Θέλησα, με την "Πιο μουσική μνήμη των ανθρώπων", να αισθανθούν οι αναγνώστες ότι σε αυτά τα γαλλικά ενυπάρχει οργανικά και μια άλλη κουλτούρα». Από το μυθιστόρημα του Μοχάμεντ Μπουγκάρ Σαρ δεν θα μπορούσε να λείπει, ευρύτερα, και η διάσταση της εξορίας. «Προσωπικά, πριν από δέκα χρόνια, ένιωθα την εξορία. Ξέρετε, είναι και αντικειμενικό, είμαι μακριά από τον τόπο σου. Θα έλεγα όμως ότι αυτό δεν ισχύει πια. Είμαι ένας σενεγαλέζος συγγραφέας που ζει στο Παρίσι, στη Γαλλία, και έχει βρει παρηγορητικό καταφύγιο στη λογοτεχνία. Στη χώρα όπου δημιουργώ δεν νιώθω την εξορία. Καμιά φορά λέω ότι υπάρχει και χαρούμενη εξορία, εκείνη που επιλέγεις. Χαρά για μένα, πάντως, είναι τα βιβλία, τα μυθιστορήματα που διαβάζω και τα άλλα, εκείνα προσπαθώ να γράψω».